

ІГНАТЕНКО І. В.

*Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого,
доцент кафедри земельного та аграрного права,
кандидат юридичних наук*

ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКОЛОГІЧНИХ ПРАВ ГРОМАДЯН ПІД ЧАС ЗДІЙСНЕННЯ МІСТОБУДІВНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Одним із суттєвих факторів забезпечення екологічних прав громадян є належно організована містобудівна діяльність, яка полягає в кінцевому підсумку в екологічно обґрунтованому розміщенні та будівництві об'єктів, необхідних для функціонування держави та життєдіяльності суспільства, що здійснюють мінімальний негативний вплив на навколишнє природне середовище та створюють сприятливі умови для життя. Навпаки, прийняття екологічно необґрунтованих містобудівних рішень призводить до суттєвих екологічних проблем на відповідних територіях, викликаючи масові порушення права громадян на сприятливе довкілля внаслідок погіршення його стану або окремих природних об'єктів.

Саме в процесі містобудівної діяльності створюються об'єкти, експлуатація яких може негативно впливати на навколишнє природне середовище і призводити до ситуацій, що порушують стан його захищеності та життєво важливих інтересів людини, і, як наслідок, суттєвого порушення екологічних прав громадян.

Важливо при цьому відзначити, що зв'язок екологічних та містобудівних відносин подвійний: з одного боку, необґрунтоване розміщення та будівництво різних об'єктів може завдавати шкоди навколишньому природному середовищу, призводити до деградації окремих його компонентів або цілих екосистем, що, у свою чергу, може призводити до різних порушень конституційного права людини на сприятливе довкілля. З іншого боку, містобудівна діяльність повинна враховувати об'єктивні особливості фізико-географічних умов конкретної місцевості, наявність природних об'єктів, які можуть створювати потенційну небезпеку настання несприятливих

природних явищ та виникнення надзвичайних ситуацій природного та техногенного характеру, в тому числі можливість підтоплення, затоплення, зсувів, сходів селів, снігових лавин тощо. Відповідно, містобудівна діяльність має здійснюватися з урахуванням як природних факторів конкретних територій, так і можливого негативного впливу результатів містобудівної діяльності на навколишнє природне середовище. Тому з метою забезпечення екологічних прав людини та екологічної безпеки держави та суспільства всі етапи здійснення містобудівної діяльності повинні містити правові механізми врахування зазначених екологічних факторів, які, по суті, є превентивними механізмами захисту екологічних прав. Саме превентивні правові механізми є найефективнішими правовими заходами, які дозволяють запобігти виникненню порушень екологічних прав людини при здійсненні містобудівної діяльності. Сьогодні існуючі юридичні форми захисту порушених екологічних прав внаслідок прийняття екологічно необґрунтованих містобудівних рішень здебільшого не можуть відновити порушені екологічні права.

Так, наприклад, законодавством передбачено такий механізм превентивного захисту екологічних прав як експертиза та стратегічна екологічна оцінка містобудівної документації на державному рівні. Під стратегічною екологічною оцінкою відповідно до Закону України «Про стратегічну екологічну оцінку» від 20.03.2018 р. розуміють процедуру визначення, опису та оцінювання наслідків виконання документів державного планування для довкілля, у тому числі для здоров'я населення, виправданих альтернатив, розроблення заходів із запобігання, зменшення та пом'якшення можливих негативних наслідків, яка включає визначення обсягу стратегічної екологічної оцінки, складання звіту про стратегічну екологічну оцінку, проведення громадського обговорення та консультацій, врахування у документі державного планування звіту про стратегічну екологічну оцінку, результатів громадського обговорення та консультацій, інформування про затвердження документа державного планування та здійснюється у порядку, визначеному цим Законом.

Метою стратегічної екологічної оцінки є сприяння сталому розвитку шляхом забезпечення охорони довкілля, безпеки життєдіяльності населення та охорони його здоров'я, інтегрування еко-

логічних вимог під час розроблення та затвердження документів державного планування.

Ще однією з ефективних форм захисту екологічних прав може виступати механізм громадських обговорень проєктів містобудівної документації на місцевому рівні (комплексних планів, генеральних планів населених пунктів, планів зонування територій, детальних планів територій), що реалізує принцип участі громадян та їх об'єднань у провадженні містобудівної діяльності. Проте наразі можливості захисту екологічних прав за допомогою зазначеного механізму до затвердження містобудівної документації дуже обмежені.

Слід також звернути увагу, що єдиним правовим інструментом контролю за обліком екологічних факторів та вимог у проєктах містобудівної документації є встановлена процедура узгодження даних проєктів з уповноваженими органами влади, які здійснюють управління на відповідних територіях, у частині можливого негативного впливу запланованих для розміщення об'єктів на навколишнє природне середовище. Проте, процедура узгодження проєктів містобудівної документації на всіх рівнях не містить на сьогодні ефективних еколого-правових механізмів перевірки підготовлених документів щодо їх екологічної обґрунтованості та не може запобігти можливим порушенням екологічних прав при їх реалізації.

Сама діяльність із планування територій, яка в інших країнах виконує роль планування землекористування з метою забезпечення раціонального використання земель з максимальним урахуванням екологічних факторів, в українському законодавстві звелася до банального визначення місць розміщення об'єктів шляхом визначення функціональних зон, необхідних для їхнього будівництва та функціонування.

Одним із можливих напрямів удосконалення механізму обліку екологічних факторів при здійсненні містобудівної діяльності на стадії планування може бути застосування ландшафтного підходу, який широко і активно використовується в розвинених країнах при плануванні землекористування та розвитку територій.

Ландшафтне планування закордоном виступає методичною основою територіального планування. Ландшафтне планування ґрунтується на екологічних характеристиках місцевості та захисті

існуючих ландшафтів. Звісно ж, що саме ландшафтне планування може сприяти повноцінній реалізації концепції сталого розвитку територій, спрямованої на досягнення максимального балансу екологічних та економічних інтересів суспільства.

У вітчизняному законодавстві тільки закріплені декілька декларативних норм про те, що межі функціональних зон усієї території територіальної громади з вимогами до забудови та ландшафтною організації таких зон, а також що проектні рішення комплексного плану включають відомості про ландшафтне планування (Закон України «Про регулювання містобудівної діяльності»).

Державне підприємство Український державний науково-дослідний інститут проектування міст «ДІПРОМІСТО» розробив проєкт ДБН Б.2.2-3:2021 «Склад та зміст містобудівної документації на місцевому рівні» в якому передбачає окремий розділ «ландшафтне планування». Останній визначає стан компонентів довкілля і природоохоронних територій, особливості природокористування, відповідні конфлікти та ризики, а також цілі та заходи з розвитку і збереження компонентів довкілля.

На сьогодні чинне законодавство фактично не містить жодних правових механізмів реалізації ландшафтного підходу на стадії планування територій. Звісно ж відсутність законодавчо закріплених механізмів реалізації екологічних вимог до планування територій призводить до декларативності та поверхневого відображення в містобудівних документах. Відповідно, ступінь врахування екологічних вимог у конкретних документах територіального планування повністю залежить, з одного боку, від поставлених завдань та цілей розвитку відповідної території у документах стратегічного планування, а з іншого боку, від кваліфікації виконавців-проектувальників, які здійснюють підготовку документів територіального планування, від методик їх розробки та підготовки, достовірності й точності вихідних даних.

Для прийняття екологічно обґрунтованих містобудівних рішень у процесі підготовки документів територіального планування уповноваженим органам влади та безпосереднім виконавцям необхідно мати достовірні відомості щодо кількості та якості природних ресурсів на відповідних територіях, оцінку їх сучасного стану та прогноз зміни їх кількісних та якісних характеристик на певну перспективу

розвитку відповідної території. У зв'язку з цим є надзвичайно значущими для забезпечення екологічних прав на стадії територіального планування належно організований державний екологічний моніторинг, моніторинг використання природних ресурсів та земель, обробка, аналіз та оцінка одержуваних даних, забезпечення до них доступу та використання в державних інформаційних ресурсах.

Тільки на підставі достовірних даних про стан навколишнього природного середовища та окремих природних ресурсів, з урахуванням прогнозу їх зміни на певну перспективу, можна планувати розширення території населеного пункту, збільшення чисельності та щільності населення, будівництво та реконструкцію промислових, інфраструктурних та інших об'єктів. При цьому необхідно виходити з розрахованого максимально можливого антропогенного навантаження на екосистеми територій, які забудовуються, щоб виключити деградацію екосистем та окремих природних об'єктів та забезпечити збереження сприятливого навколишнього природного середовища.

КРАВЧУК В. М.

адвокат

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ВИКОРИСТАННЯ ВІДОМОСТЕЙ ДЕРЖАВНОГО ЗЕМЕЛЬНОГО КАДАСТРУ В УКРАЇНІ

Відсутність ефективної системи використання земельного кадастру породжує наявність конфлікту у земельних відносинах, унеможливорює точне визначення прав на землю та справедливе врегулювання земельних суперечок. У цьому контексті Державний контроль за використанням та охороною земель є важливим аспектом для регулювання Державного земельного кадастру.

За останні десятиліття системи обліку земельних ресурсів лише частково базувалися на використанні інформаційних технологій.